

Педагогічний супровід соціального самовизначення іноземних студентів

Статтю присвячено питанню педагогічного супроводу як напряму діяльності педагога у сфері соціально-професійного становлення іноземної молоді, для їхньої успішної інтеграції в нове соціальне середовище.

Ключові слова: іноземний студент, адаптація, педагогічний супровід, навчально-виховний процес, соціальне самовизначення.

Іноземні студенти, прибуваючи на навчання в Україну, стають суб'єктами взаємодії як зі студентським, так і з соціальним середовищем. Позитивний результат такої взаємодії – адаптованість, тому керівництву, професорсько-викладацькому складу, кураторам груп навчального закладу необхідно створити такі умови, які б сприяли кращому пристосуванню студентів до іншоетнічного середовища.

Розглядаючи вищий навчальний заклад як соціальний об'єкт, соціально-педагогічну систему, а також вступ іноземної молоді до вишу як перехід з однієї системи в іншу, логічно вважати адаптацію іноземних студентів до умов вищого навчального закладу різновидом соціальної адаптації. З моменту приходу до вищого навчального закладу студент стає об'єктом і суб'єктом соціальних відносин, відбувається включення молодої людини, яка приїхала з-за кордону, в різні сфери суспільних відносин, а також процес активного міжособистісного спілкування. Включення іноземних студентів у соціальну діяльність передбачає інтенсивну взаємодію двох суб'єктів соціальної діяльності – особистості студента й різноманітних суспільних інституцій, причому обидва суб'єкти постійно змінюються, розвиваються і впливають один на одного [1; 9]. Процес їхньої взаємодії розгортається у своєрідному «адаптаційному просторі», а вищий навчальний заклад як керуючий об'єкт повинен передбачати систему заходів для успішного перебігу адаптаційних процесів у ньому.

Надзвичайно важливою є адаптація за умов зміни середовища життєдіяльності на початкових етапах навчання іноземних студентів. Це вимагає від молодої людини активації механізмів адаптації і нерідко призводить до стану психологічного перенапруження. Зокрема, науковцями доведено, що формування нового стереотипу поведінки упродовж першого року навчання призводить до дезадаптації у 35–40 % першокурсників [1; 48]. Будь-які зміни в навчальному процесі, особливо несподівані, можуть ускладнити і без того непрості механізми пристосування.

Особливою складністю, напруженістю, як показали результати дослідження, характеризується навчально-виховна діяльність студентів-іноземців. Для них вона відбувається за відсутності безпосередньої

допомоги близьких людей, контактів з ними. Окрім того, матеріальні й побутові труднощі, які виникли після вступу до вищого навчального закладу, проблеми першого року навчання, пов'язані зі слабким знанням (або незнанням) мови країни, в якій студент проживає, непорозумінням з викладачами та студентами, яке виникає внаслідок цього; незмога належним чином опрацювати навчальний матеріал, великі навантаження, нестача часу для відпочинку та неформального спілкування в студентській спільноті – все це призводить до виникнення низки соціально-психологічних проблем.

Студентство – особлива соціальна група, яка має свої ознаки – виконання в суспільстві певних функцій, об'єктивність існування, певне ставлення до інших соціальних груп, самостійність думок, прагнення до самореалізації, самоствердження, наявність певних естетичних ідеалів, освіченість, широке коло спілкування тощо. Зі вступом до вищого навчального закладу для іноземних студентів домінуючим фактором адаптації стає студентська група, її морально-психологічний клімат, де відбувається набуття ними першого соціального досвіду.

Як підкреслює американський психолог Д. Янг [9; 115], молоді люди часто не спроможні пережити самотність. Людина, яка залишається сама, не знає, що із собою робити, – і переживає нудьгу та спустошеність. Звідси і занижена самооцінка, невпевненість при спілкуванні, постійне очікування кепкувань або осуду з боку оточуючих – це призводить до недовіри, внутрішньої напруженості та породжує прагнення уникати контактів і спілкування. Такий стан є характерним для іноземних студентів, які, опинившись у новому середовищі, без близьких та рідних, без їхньої підтримки, гостро відчують себе самотніми, непотрібними. Тому великого значення набуває педагогічна підтримка, студентський колективізм, увага до їхніх життєвих проблем.

Процес взаємодії студентської молоді та освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу – це співробітництво партнерів. Тому кожна із взаємодіючих систем ефективно виконуватиме свої функції щодо навчання та виховання тільки за умови рівноправних відносин студентів з викладачами, які ґрунтуються на взаємоповазі та толерантному ставленні один до одного. Успіх навчально-виховної діяльності іноземної молоді залежить від того, наскільки ефективно вона взаємодіє з навчально-виховним середовищем навчального закладу, а також використовує його освітній та виховний потенціал.

Одним з найважливіших соціально-педагогічних чинників, що забезпечує ефективність процесу адаптації іноземних студентів до умов вищого навчального закладу, є *соціально-педагогічний супровід* цього процесу, який визначається як допомога студенту і ґрунтується на розумінні його проблем, вільному спілкуванні та творчій співпраці; це – особлива сфера

діяльності педагогів вищих навчальних закладів, кураторів груп, усіх відповідальних за навчально-виховну роботу зі студентами, спрямована на зняття психологічного напруження у процесі пристосування до нового навчально-виховного середовища; як особливий вид педагогічної підтримки, орієнтований на більш успішну адаптацію.

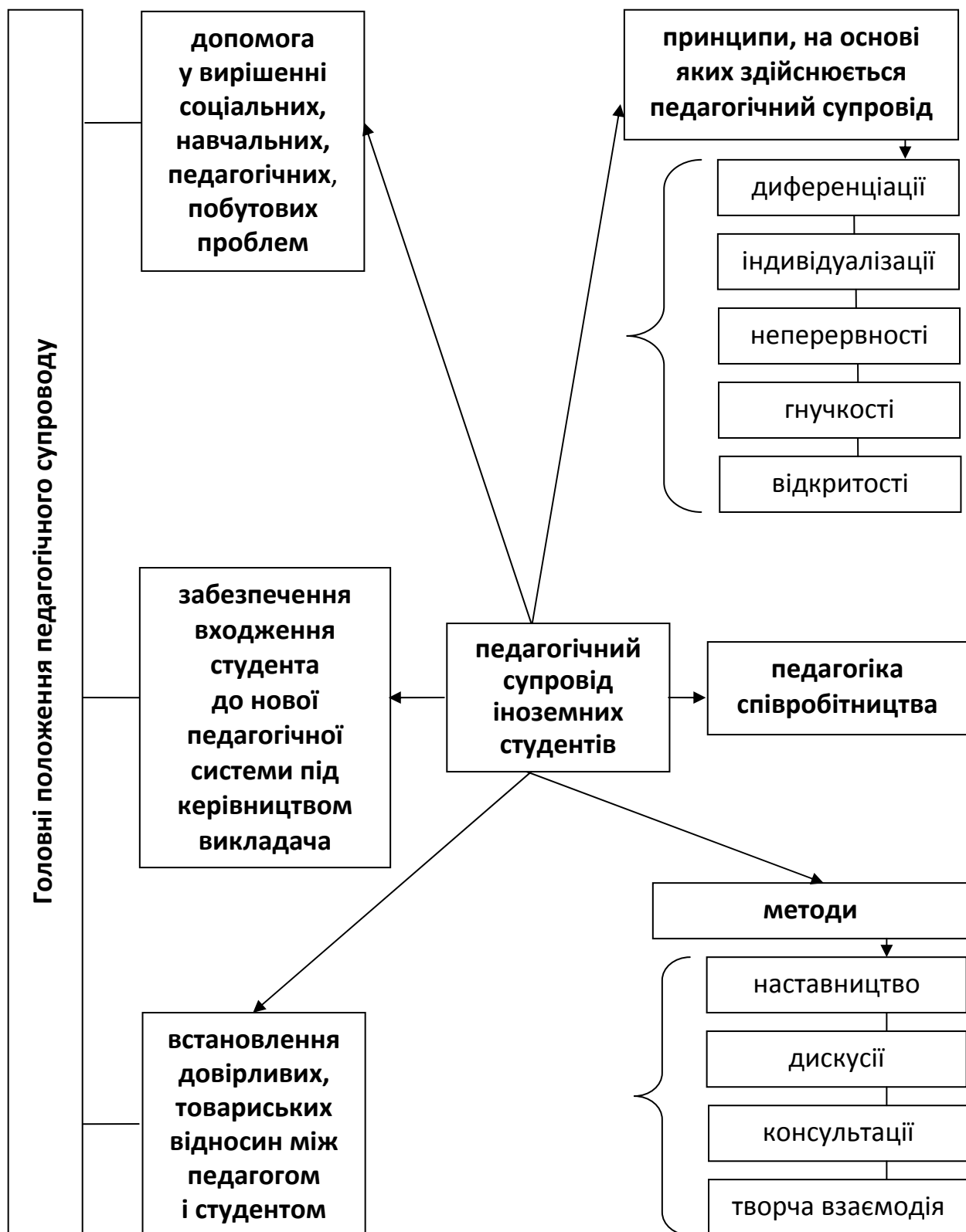
Технології педагогічної підтримки, педагогічного супроводу досліджуються в працях М. Губанової [4], С. Савченка [6], В. Стрельцової [7]. Такі дослідники, як Є. Бондаревська [3], А. Петровський [5], акцентують увагу на тому, що ідея педагогічного супроводу спирається на розвивальну взаємодію суб'єктів навчально-виховного процесу, а Ш. Амонашвілі [2] та В. Шаталов [8] позиціонують «педагогіку співробітництва».

Ефективність застосування технологій педагогічного супроводу, особливо там, де йдеться про адаптаційні проблеми, доведена на практиці. Зокрема, М. Губанова зазначає: «У молодих людей відсутній соціальний досвід, який дозволяє їм адекватно реагувати на ситуації, що виникають: це спонукає їх звертатися до психологічного захисту він нерідко спотворює реальність, проте створює видимість емоційного комфорту. Це може призвести до дезінтеграції особистості. Щоб віднайти оптимальний спосіб поведінки, обрати варіант адекватного виходу з конфліктного становища, уникнути стресової ситуації й життєвих труднощів, потрібні зусилля освітніх закладів і громадськості, їхня допомога й підтримка, тобто те, що ми називаємо *«педагогічним супроводом соціального самовизначення особистості»* [4; 32]. Коли відбувається різка зміна способу життя та соціальної поведінки, варіюються до взаємозаперечення цінності і відкидаються певні традиційні моральні та світоглядні уявлення, а нові викликають безліч сумнівів, неефективними стають стереотипи та звичні моделі поведінки. Тому соціально-педагогічний супровід є провідною умовою успішної адаптації іноземних студентів до навчально-виховного середовища вищих навчальних закладів, що наочно демонструє розроблена автором схема особливостей педагогічного супроводу іноземних студентів у процесі їхньої адаптації до освітнього середовища.

Розгляньмо *основні положення педагогічного супроводу*.

По-перше, він спрямований на вирішення різноманітних проблем, які виникають на початковому етапі навчання у вищих навчальних закладах (соціальні, педагогічні, побутові тощо).

По-друге, педагогічний супровід передбачає встановлення довірливих, товариських відносин між студентами-іноземцями, які зазнають труднощів адаптації, і педагогом, котрий прагне надати їм дієву допомогу. Цікаво, що при цьому спостерігається особисте ставлення студента і до проблем, що виникають, і до навчання, і до педагога, який пропонує йому допомогу, і до однокурсників, з якими він безпосередньо спілкується і взаємодіє.

Рис 1. Педагогічний супровід іноземних студентів та його складові

По-третє, особливість педагогічного супроводу полягає в тому, що вивчення особистості іноземного студента й дружні відносини з викладачами, які між ними склалися, дозволяють педагогу передбачити складні

ситуації, в яких може опинитися студент, і викладач має змогу попередити, надати студенту потрібну інформацію щодо виходу з реальної ситуації.

По-четверте, вирішення адаптаційних потреб студента-іноземця здійснюється в межах різноманітних проблемних ситуацій, у які студент потрапляє й випадково, й цілеспрямовано, що наповнені конкретним змістом і подіями й породжують проблеми дезадаптації.

І нарешті, умовами перетворення іноземних студентів на активних суб'єктів педагогічного супроводу є: вся система життєдіяльності у вищих навчальних закладах, яка забезпечує входження студента в нову педагогічну систему під керівництвом викладачів, включення іноземних студентів у навчально-виховний процес, їхня активна робота над собою на основі співробітництва з педагогами.

Слід зазначити, що у нашому дослідженні програма педагогічного супроводу студентів-іноземців ґрунтувалася на принципах:

- єдності та узгодженості дій всіх суб'єктів, від яких залежить навчально-виховний процес (посадових осіб, викладачів, кураторів груп тощо);

- об'єктивної оцінки поведінки і рівня особистісного розвитку кожного студента, при цьому відслідковувалася динаміка змін особистісних властивостей студента, суб'єктивних властивостей майбутніх спеціалістів, визначалися оптимальні форми педагогічного впливу;

- комплексного використання всіх форм і засобів педагогічного супроводу, а також виховного потенціалу, навчального процесу, дозвілля, побуту тощо;

- коректного, ненав'язливого співробітництва учасників процесу, де педагогічна позиція викладачів, кураторів навчальних груп виражалася в тому, що кожний з них виступав як старший товариш, порадник;

- індивідуалізації використання засобів і форм програми педагогічного супроводу із врахуванням рівня особливостей кожного студента.

Іноземний студент особливо потребує обов'язкової допомоги під час виникнення певних тимчасових труднощів. Саме такими за суттю є труднощі адаптаційного періоду у вищих навчальних закладах, коли, уперше переступивши поріг університету в новій країні, студент відчуває труднощі із включенням до нового (студентського) мікросередовища, з оволодінням незнайомими видами соціальної життєдіяльності (макросередовище), з необхідністю швидкої адаптації до нових соціально-педагогічних умов, установами нових соціальних зв'язків і контактів. Професійно організований супровід цього процесу не тільки прискорить досягнення позитивного результату, а й зробить його гармонійним, безконфліктним та менш проблемним.

Педагогічний супровід іноземних студентів у вищих навчальних закладах здійснюється на основі принципів диференціації, індивідуалі-

зації, безперервності, гнучкості, відкритості. *Принцип індивідуалізації й диференціації* означає спрямованість на організацію спільної діяльності з урахуванням особистісних якостей і запитів студентів та орієнтацією на розширення їхніх соціальних контактів відповідно до загальнокультурних, соціальних й індивідуальних нахилів. *Принцип неперервності* передбачає забезпечення послідовного, не фрагментарного, своєчасного (оперативного або превентивного) сприяння студентам в їхньому особистісному просуванні. Керуючись *принципом гнучкості*, педагоги включають студентів у життєдіяльність нового товариства, використовуючи інноваційні підходи, індивідуальні й групові програми, надаючи консультативну допомогу відповідно до індивідуальних потреб, мотивацій. *Принцип відкритості* дозволяє суб'єктам взаємодії своєчасно реагувати на змінення ситуації, засвоювати нові соціальні цінності.

Як *методи педагогічного супроводу* педагоги, які працюють зі студентами-іноземцями у вищих навчальних закладах, використовують наставництво, дискусії, індивідуальні й групові консультації тощо, за допомогою яких студент набуває досвіду самовизначення, самопізнання, активніше адаптується до нового навчально-виховного середовища.

Підсумовуючи вищесказане, ми можемо дійти висновку, що під педагогічним супроводом процесу соціальної адаптації іноземних студентів ми розуміємо допомогу студенту в процесі адаптації до вишівського середовища, ґрунтовану на взаєморозумінні, вільному спілкуванні і творчій взаємодії; як особливу форму діяльності педагогів ВНЗ, кураторів груп, усіх відповідальних за виховну роботу зі студентами, спрямовану на зняття напруження у процесі пристосування до умов навчально-виховного середовища ВНЗ, як особливий вид педагогічної підтримки, орієнтований на якісний ступінь адаптації.

Таким чином, педагогічний супровід розглядається як допомога іноземному студенту, спрямована на опанування ним соціально-культурних і моральних норм та цінностей іншоетнічного середовища, як пролонгована педагогічна підтримка, а також як напрям діяльності педагога у сфері соціально-професійного становлення іноземної молоді, коли студентам створюються умови для ефективного вирішення їхніх проблем і успішної інтеграції в нове соціальне середовище.

Література

1. Александровский Ю. А. Состояния психической дезадаптации и их компенсация / Ю. А. Александровский. – М. : Наука, 1976. – 272 с.
2. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш. А. Амонашвили. – К. : Освіта, 1991. – 111 с.

3. Бондаревская Е. В. Смыслы и стратегии личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика, 2001. – № 1. – С. 17–24.
4. Губанова М. И. Педагогическое сопровождение социального самоопределения старшеклассников / М. И. Губанова // Педагогика. – 2002. – № 9. – С. 32–39.
5. Петровский А. В. Общение и оптимизация совместной деятельности / А. В. Петровский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 302 с.
6. Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства / С. В. Савченко. – Луганск : Альма-Матер, 2003. – 350 с.
7. Стрельцова В. Ю. Соціально-педагогічний супровід процесу соціальної адаптації студентів творчих спеціальностей до умов культурно-освітнього середовища / В. Ю. Стрельцова // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2008. – № 3. – С. 27–32.
8. Шаталов В. Ф. Точка опоры : об экспериментальной методике преподавания. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.
9. Yang D. Social psychology. – New York, 1960. – 275 p.